

FÖRDJUPNING

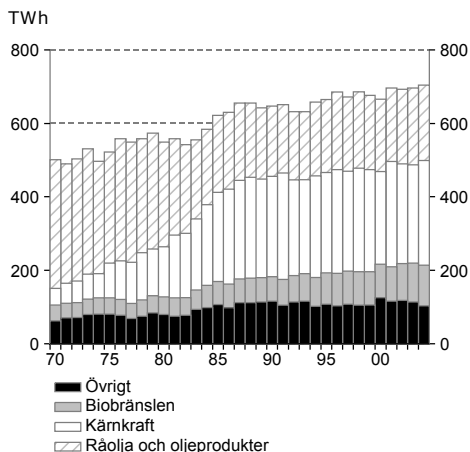
Petroleumprodukter – en viktig exportvara med mindre betydelse i den svenska ekonomin¹⁹

Oljan svarar för ca 35 procent av jordens totala energiförsörjning. Råolja och de produkter som utvinns ur den utgör en viktig del av den svenska ekonomin vad gäller transporter, produktion och uppvärmning. Sverige har dock ingen egen tillgång på råolja. Den måste således importeras. Den importerade råoljan kommer främst från Nordsjön (drygt 60 procent). Råoljan kan inte direkt användas till konsumtion utan måste först förädlas till petroleumprodukter i ett raffinaderi. Användningen av petroleumprodukter har minskat avsevärt i Sverige sedan 1970-talet, både som andel av den totala energianvändningen i landet och i absoluta tal. Under samma period har emellertid importen av råolja nästan fördubblats i ton räknat. Förklaringen till den ökade importen av råolja är att petroleumprodukter har blivit en allt viktigare exportvara och att Sverige har gått från att vara nettoimportör av petroleumprodukter till att bli nettoexportör. Den betydande importen av råolja som fordras för att producera petroleumprodukter reducerar dock mycket av industrins förädlingsvärde och minskar betydelsen av exporten av petroleumprodukter i den svenska ekonomin.

DEN HISTORISKA BAKGRUNDEN

Oljeindustrin i modern mening kan dateras till mitten av 1800-talet när Edwin L. Drake fann en oljeförekomst i Pennsylvania som kunde utnyttjas kommersiellt. 1863 byggdes den första oljefabriken i Sverige, på Reimersholme i Stockholm, för framställning av lysolja och paraffin. Åren därefter anlades allt större raffinaderier i Sverige. Efter andra världskriget fanns det i Sverige tre raffinaderier: i Göteborg, Malmö och Nynäshamn. Idag är nästan all raffineringsverksamhet förlagd till västkusten med en kapacitet om ca 20 miljoner ton per år. Företaget Preem Petroleum, som ägs av shejk Mohammed Al-Amoudi, är idag Nordens största raffinör med raffinaderier i Göteborg och Lysekil. Dessa raffinaderier svarar för 80 procent av den svenska raffinaderikapaciteten. Det tredje största raffinaderiet finns i Göteborg och ägs av Shell.

¹⁹ Innehållet i denna fördjupning baseras bl.a. på information från Svenska Petroleum Institutet, Energimyndigheten, Kurt Johnsson: (*Västsvensk petroleumindustri 1945–2000, etablering och framväxt*, Göteborg, 2004).

Diagram 106 Energitillförseln 1970–2004

Anm. Övrig energitillförsel är främst vattenkraft, naturgas, kol och koks.

Källa: Energimyndigheten.

ENERGIBEHOVET OCH ANVÄNDNINGEN AV PETROLEUM-PRODUKTER

Olika slag av petroleumprodukter²⁰ utgör en viktig energikälla i Sverige vid sidan av el. Totalt sett tillgodoses nästan en tredjedel av det svenska energibehovet av petroleumprodukter (2004). Tillförseln av petroleumprodukter i Sverige ökade fram till 1970-talet då de täckte drygt 75 procent av den totala energitillförseln. Betydelsen av petroleumprodukter i svensk ekonomi har dock därefter kontinuerligt minskat och från början av 1970-talet fram till 2005 har tillförseln av råolja och petroleumprodukter minskat med ca 40 procent (räknat i TWh) samtidigt som den totalt tillförda energin ökat med drygt 40 procent (se diagram 106).²¹ 2005 var oljeanvändningen i Sverige tillbaka på den nivå som rådde i början av 1960-talet.

Det var i synnerhet oljekriserna på 1970-talet, med kraftiga prisökningar på olja, som drev fram en minskad användning av petroleumprodukter. Dessa ersattes av kärnkraft, samt en effektivare användning av energi. Den minskade användningen har främst ägt rum i industrisektorn och sektorn bostäder och service. I den slutliga användningen går den helt övervägande delen av petroleum till transporter. I denna sektor finns det inte några billiga substitut till diesel och bensen och användningen har ökat.

EXPORT OCH IMPORT AV PETROLEUMPRODUKTER

Petroleumprodukter är den värdemässigt klart största varan i den svenska råvaruexporten (dvs. exporten av icke- eller lite förädlade produkter). 2006 exporterade svenska raffinörer petroleumprodukter för 64,4 miljarder kr, vilket innebär att ca 30 procent av den svenska råvaruexporten i fjol bestod av petroleumprodukter. Petroleumprodukterna motsvarade ungefär 6 procent av den totala varuexporten räknat i löpande priser (en bidragande orsak till petroleumprodukternas betydelse i exporten är den stora prisuppgången på dem 2003–2006). Exporten av petroleumprodukter är därmed större än den sammantagna exporten av pappersmassa och sågade trävaror och i nivå med exporten av såväl papper som stål.

Tidigare översteg importen av petroleumprodukter klart exporten. Från andra hälften av 1970-talet har emellertid importen av petroleumprodukter minskat och exporten har fortsatt att öka

²⁰ Med petroleumprodukter avses här bränslen (och vissa andra ämnen) framställda i raffinaderier. Den petrokemiska industrin (som framställer kemiska produkter ur petroleum och som globalt sett använder 10 procent av oljeproduktionen) omfattas således inte.

²¹ Användningen av energi har under samma period inte ökat lika mycket, eller med 8 procent. Energitillförseln har ökat betydligt snabbare än användningen eftersom det uppstår större energiförluster vid produktionen av el i kärnkraftsverk än av petroleum, och det är just el som i hög grad har ersatt oljan.

och Sverige är numera nettoexportör av petroleum. Den svenska produktionen och handeln med petroleumprodukter några valda år från 1970 fram till 2005 framgår av tabellen nedan.

Tabell 16 Användning av petroleumprodukter¹

Tusentals kubikmeter

	1973	1980	1990	2000	2005
Tillförsel	33 300	33 600	25 200	29 400	27 800
Import	22 300	14 100	6 300	6 600	7 200
Inhemska produktion	11 000	19 500	18 900	22 800	20 600
Användning	36 000	32 300	25 500	28 700	28 000
Export	1 500	5 000	8 700	11 700	11 000
Utländsk sjöfart m.m.	700	800	800	1 600	2 200
Inhemska användning	33 800	26 500	16 000	15 400	14 800
<i>Motorbensin</i>	<i>3 900</i>	<i>4 700</i>	<i>5 600</i>	<i>5 400</i>	<i>5 500</i>
<i>Diesel</i>	<i>2 400</i>	<i>2 500</i>	<i>2 800</i>	<i>3 500</i>	<i>4 300</i>
<i>Eldningsolja</i>	<i>25 000</i>	<i>17 000</i>	<i>5 100</i>	<i>3 800</i>	<i>2 900</i>
<i>Övrigt</i>	<i>1 000</i>	<i>900</i>	<i>1 100</i>	<i>1 200</i>	<i>1 200</i>
Nettoexport	-20 800	-9 100	2 400	5 100	3 800

¹ I petroleumprodukter ingår inte råolja eller halvfabrikat.

Anm. Den inhemska användningen inkluderar raffinaderiernas egen förbrukning av petroleumprodukter. Skillnaden mellan tillförsel och användning är främst förändring i lager. 1973 är en ungefärlig uppskattning.

Källa: SPI.

PETROLEUMPRODUKTEXPORTENS BETYDELSE FÖR SVENSK EKONOMI

Till skillnad från andra större råvaruprodukter som Sverige exporterar måste själva basprodukten (råoljan) importeras. Importen av råolja utgör en betydande motpost till exporten av petroleumprodukter i handelsbalansen. Importen av råvara svarar för över 75 procent av raffinaderiernas totala kostnader. 2005 exporterade Sverige 11,0 miljoner m³ petroleum, men denna export krävde en import av råolja om ca 12,1 miljoner m³. Eftersom petroleum prissätts högre än råolja innebar detta dock ett tillskott till handelsbalansen.²²

År 2006 svarade branschen för endast 0,2 procent av näringslivets förädlingsvärde (pappers- och pappindustrin svarade för 1,4 procent). Petroleumindustrin har dessutom få anställda och de indirekta effekterna på ekonomin (bortsett från miljöhänsyn) är få. Trots att petroleum är en av Sveriges största exportprodukter är betydelsen för den svenska ekonomin totalt sett således av begränsad omfattning.

²² 2005 importerade svenska raffinörer råolja för 56,4 miljarder kronor. Värdet av den svenska nettoexporten av petroleumprodukter var 5,3 miljarder kronor. Inklusive import av råolja uppgick nettoexporten av petroleumprodukter och råolja således till -51,1 miljarder kronor.